

Могила (Васильєв) О. П.

народний артист України,
доцент кафедри майстерності актора

Харківський Національний університет
мистецтв ім. І.П. Котляревського

СЦЕНІЧНИЙ ЕТЮД. СПОСТЕРЕЖЕННЯ Й ІМІТАЦІЯ

Анотація. У даній статті висвітлюється важливість оволодіння навичками роботи над сценічними етюдами в сучасній театральній школі, роль етюду в створенні правдивого сценічного образу.

Ключові слова: правда, фантазія, спостереження, імітація, життя, людський характер, перевтілення, екстремальні обставини, енергоємність.

Аннотація. Могила (Васильєв) А. П. Сценический этюд. Наблюдение и имитация. В данной статье освещается важность овладения навыком работы над сценическими этюдами в современной театральной школе, роль этюда в создании правдивого сценического образа.

Ключевые слова: правда, фантазия, наблюдение, имитация, жизнь, человеческий характер, перевоплощение, экстремальные обстоятельства, энергоёмность.

Summary. Mogila (Vasilyev) A. P. The scenic etude. Supervision and imitation. The article deals with the importance of mastering the skill to work on scenic etudes in modern theatrical school, a role of an etude in creation of a truthful scenic image.

Key words: truth, imagination, observation, imitation, life, human character, transformation, extreme circumstances, spirit energy.

«Артист має дивитися на життя не як неухважний обиватель, а з проникненням углиб того, що він спостерігає. Без цього наш творчий метод виявився б однобоким, чужим правді життя, сучасності і нічим не пов'язаним з ними»

К.С. Станіславський

Постановка проблеми. Для мене будь-яка роль – це безкінечний ланцюжок етюдів. І чим життєвіший, яскравіший, різноманітний цей ланцюжок, тим повніше, виразніше сценічний образ, тим він правдивіше, життєвіше. І яке розчарування я відчуваю, якщо якась ланка пуста чи фальшива. Глибоко помиляються актори, котрі думають, що етюди проходять тільки на I курсі, а далі починається «гра», тобто пошук фарб, інтонацій, емоцій та ін.. Ні! Створення складного повноцінного людського характеру починається з маленьких правд поведінки, а точніше з невеличких етюдів. Тому важливо з перших кроків молодого артиста виховати в ньому любов і тягу до роботи над етюдом.

Про етюди великих артистів ходять легенди. Пригадаємо хоча б вражаючий етюд «похмілля» з вистави «Енергійні люди» В. Шукшина у виконанні народного артиста СРСР Євгенія Лебедева. Скільки фантазії і правди! Як влучно помічені і передані дії його героя.

Аналіз останніх досліджень з даної тематики. Що ж необхідно зрозуміти перш за все. Треба навчитися у творчій роботі користуватися багажем, який накопичується в процесі вивчення і пізнання життя. І чим цей процес глибший, тим ширше і багатше творчі можливості актора.

Учениця і соратник К.С. Станіславського видатний режисер і педагог М.О. Кнебель писала: ««Органом» творчості завжди є уява, але мистецтво живиться враженнями життя. Життя – джерело спостережень, асоціацій, безкінечної кількості комбінацій, які нашу уяву перевтілює в образи».

Станіславський вимагав від акторів «уміння слідком за автором «вигадати» свою роль, тобто розширити матеріал, поданий драматургом, занурити свою уяву в усі ситуації, тонкощі і складності умов життя ролі». Етюд і допомагає актору зблизитися з усіма запропонованими обставинами п'єси.

Робота над етюдом починається зі спостережень. Для актора вміння спостерігати життя, «обирати з того, що він спостерігає, найважливіше, найцікавіше, найтипівіше і найкольоровіше» – професійний обов'язок, потреба. «Особлива сила вправи «спостереження» в тому, що основою етюду є не вигадане, не плід фантазії, а дійсний факт, побачений у житті. Але той факт, що обов'язково нас схвилював і по-новому розповів про життя, змусив задуматися про нього», – писав режисер і педагог З.Я. Корогодський.

Навіть здібний студент приходить у театральну школу з «розсіяним оком обивателя». Завдання школи – «повернути зір, зробити його чутливішим, загострити реакцію на життя». тому одне з перших завдань театральної школи – розвиток у студентів творчої спостережливості.

Виклад основного матеріалу. Цікавим місцем спостережень виявився Харківський зоопарк. Наші студенти, завдяки люб'язності директора зоопарку

Надійшла до редакції 28.10.2011

А.Я. Григор'єва, мали можливість безкоштовно багаторазово його відвідувати, щоб удосконалити свої покази звірів, яких вони спостерігали. Робота проходила дуже захоплено. Студенти звільнялися від скучності, були яскраві, виразні, пластичні.

Але не можна обмежитися тільки імітацією зовнішньої поведінки тварини. Слід обов'язково наділяти звірів та пташок людськими характеристиками. Як у байці. Тоді в етюді виникають гумористичні і сатиричні мотиви. Вони надають особливої легкості і привабливості вправі. Зображати тварину слід сміливо, яскраво й органічно. Уміння схопити суть цієї тварини є близьким до вміння схопити суть людини. У житті людей нерідко називають: Орел, Півень, Курка, Касатка, Ведмідь, Лев, Осел, Змія, Свиня та ін.

В етюді «Вовк» студент Руслан був внутрішньо сильним, гордим, з презирством дивився на відвідувачів, незважаючи на свою неволю. Нескорений – ось що було головним тут.

Юлія в «Кізочці» грала жebraчку. Ми іноді в метро і на вулицях зустрічали людей, які вигукують: «Люди добрі, вибачте, що я до вас звертаюсь...».

Артем у «Ховрашку» був ненаситним та боязливим. «Лошатко» Яна, як малюток, котре робить перші кроки, пізнавало світ. А його «Удав» з довгим тілом, що переливалося як рідина, і свинцевим поглядом наводив жах.

Митя робив «Ведмеда», який засинає під час трапези, сполоханого «Страуса» і здичавілого від страху перед собаками «Кота», який вбіг у кімнату, стрибнув на стіл, а звідти на шафу, був скрізь різний і несхожий, пластичний.

Вправи «спостереження», етюди такого характеру розвивають у студентів здатність і смак до найважливішого елементу майстерності актора – перевтілення.

Дуже точно, сміливо та зворушливо передав пластику і характер «Кошеняти» Руслан. Його маля з цікавістю обережно ввійшло до кімнати, злякалося сонячного зайчика, впало набік і смішно задрігало лапками.

А ось Полініна «Кішечка-полювальниця» – сама зібраність, обережність, накопичення енергії для нападу на жертву. Невдалий напад. Дратівливість, погані настрої. А її «Собака» - протилежність «Кішці». Вона радісно вибігла з гавкотом на сцену, вітаючи тих, хто зібрався на показ.

«Пес» Ярослава важко, повільно вийшов на сцену з вітрівкою в зубах, залишив її на підлозі, відійшов трохи, потім з риком накинувся на неї, почав розлючено роздирати, доки не втомився.

Андрій, ричачи, виходив з кісткою, заривав її і з ричанням охороняв.

Дуже зворушливий і драматичний етюд був у Альони. Її «Собаку» хазяї на тривалий час залишили одну. Вона сумує, жалібно скавчить, ставить передні лапи на підвіконня, визирає надвір. Дивовижно сумні очі. Кращий друг людини у виконанні Руслана швидко виходив на сцену, привітно давав лапу, потім кидався за уявною палицею, приносив її хазяїні, крутився перед ним, катався з боку на бік по траві.

Півні і курки в груповому етюді будували свої відношення, як у людей. Як люди були й мавпи: «Модель», «Зірка естради», «Модний кавалер». Аналогічний «людський» підхід був у показі кішок та собак.

Видатний режисер і педагог А.А. Гончаров наповняв, щоб у навчальних етюдах обов'язково були екстремальні обставини, які викликали б у майбутнього артиста сильні почуття і пристрасті. Наприклад, студент під впливом екстремальних умов має відчувати не просто радість, а захват, не тільки переляк, але й жах, не тільки сум, але й смертельну тугу.

У роботі над етюдами ми намагалися максимально загострити й ускладнити обставини життя. Екстремальні умови змушують студента вирощувати в душі почуття великої енергоємності. Такі етюди – шлях до Шекспіра, Шиллера, Достоевського, Мольєра, Гоголя та інших великих драматургів. О.Блок писав: «... мистецтво вимагає, щоб до нього підходили плавно і сміливо, безстрашно опалювалися його вогнем».

Свої спостереження художник залишає на полотні, письменник на папері, композитор у звуці. І тільки спостереження драматичного актора швидкоплинні: вони існують тільки під час репетиції або вистави.

У Вахтанговському училищі етюди «Старі» роблять на II курсі. Ми ризикнули дати завдання уважно спостерігати за літніми людьми і показати цю вправу на початку навчання, щоб діти швидше розкрилися, як майбутні актори. Дослід вийшов. Ескізи і замальовки, які принесли студенти, ми розробили в етюди, котрі назвали «дорогі мої старі».

Лавочка в парку. Звучать «Осенние листья» у виконанні А.Пугачової. Тут і розгортається дія.

Виходить чоловік похилого віку в окулярах, береті, спецівці, з валізкою. Там інструменти. «Старий» Ярослава ремонтує лавку. Молоток і цвяхи – уявні. Завершивши роботу, робоча людина сідає, запалює уявну «Приму», милується осіннім парком. Акуратно потушивши недокурок, кидає в урну, і, наспівуючи собі під ніс, задоволено йде.

Поспіхом, часто дихаючи, до лавки підходить інтелігентка у віці Юлії. Примружившись, вдивляється ретельно по сторонах і, витерши рукою сидіння, вона сідає з зітханням: «Спізналась...». На ній старомодне пальто і капелюшок. Мружачись, дивиться на годинник. Не бачить. Перед побаченням у хвилюванні наступила на окуляри. Тепер дістає із сумочки лупу, через неї вдивляється в циферблат. Знову зітхання – «Спізналась...». На обличчя падають перші краплі дощу. Спочатку стара знімає з голови і ховає в сумочку капелюшок, а голову прикриває газеткою. Мружиться по сторонах. «Нікого», - посміхаючись, зітхає тяжко і неквапливо йде.

З'являється жінка похилого віку сільського вигляду. Тривожно озирється. Схвильовано дихає. Де який час дивиться розгублено по сторонах. Потім пригадає, що в неї в сумочці є мобільник. Набирає номер. «Доню, я загубилась...». На тому кінці монолог «доні» і порада, як знайти дорогу додому. «Слава Богу», - хреститься з полегшенням стара і бадьоро біжить у потрібному напрямку.

У капелюсі з паличкою на хворих ногах з'являється старий Артема. Ледве справляючись із задишкою, дивиться по сторонах. «Спізвився», - сідає на лавку. Вигляд загубленої людини. Повільно дістає валідол, кладе таблетку під язик. Малює паличкою на доріжці. У ньому відчуття самотності і кінця життя. Голова повільно опускається на груди... І раптом голос здалека: «Артем Олександрович». Це голос Юліної інтелігентки в капелюшку. «Юлія Василівна», - плачучи від радості відгукується «Жених» Артема. Вона виходить до лавки. «Здрастуйте, дорога Юлія Василівна», - галантно каже він, пропонуючи їй руку. Відпливають у млості по доріжці.

До лавки наближається ще один герой. Капелюх, окуляри, протез, паличка, в руці три гвоздики. На лацкані старенького піджака орден Вітчизняної війни I ступеня. Виявляється тут меморіал. Підходить. Мовчки, зосереджено стоїть. Покладає квіти. Випрямляється. По щоці бувшого розвідника котиться сльоза...

Так звані «спостереження» - це зрештою не вправи, це принцип нашої акторської школи, це те, що пов'язує актора з нинішнім життям, це те, за що публіка любить актора.

Хлопці і дівчата не тільки спробували замислитися над долями «Старих». моральний ефект був дуже сильним.

К.С. Станіславський писав: «Справжній артист горить тим, що відбувається навколо, він захоплюється життям, яке стає об'єктом його вивчення і пристрасті,

з жадібністю заглиблюється тим, що бачить, намагається запам'ятати отримане ззовні не як статистик, а як художник, не тільки в записничку, але й в серці... І всі враження, пристрасті, насолоди, все те, чим інші живуть для себе, перетворюється в нього на матеріал для творчості.»

Але ось слова поета Олександра Блока: «Художник – це той, для кого світ прозорий, хто має погляд дитини, але в погляді цьому світиться свідомість зрілої людини; той, хто роковим чином, навіть незалежно від себе, по самій природі своїй, бачить не один тільки перший план світу, але й те, що приховано за ним, ту невідому далечинь, яка для звичайного погляду заслонена дійсністю наївною; той, нарешті, хто слухає світовий оркестр і вторить йому, не фальшивлячи».

Висновки. Сценічні етюди супроводжують актора все його творче життя при створенні образів, що підтверджує величезну важливість оволодіння навичками роботи над етюдами в театральній школі.

Література:

1. Блок А. Об искусстве / А. Блок. – М.: Искусство, 1980. – 503 с.
2. Кнебель М. О. О том, что мне кажется особенно важным / М. О. Кнебель. – М.: Искусство, 1971. – 486 с.
3. Корогодский З. Я. Первый год / З. Я. Корогодский. – М.: Сов. Россия, 1974. – 92 с.
4. Станиславский К. С. Работа актера над собой / К. С. Станиславский. – Любое издание.